

II. Meşrutiyet Dönemi

**TÜRK DÜŞÜNCESİNDE
DOĞU VE BATI ALGISİ**

İctihâd ve Sırât-ı Müstakîm Dergileri Örneği

Vahdettin IŞIK

İBN HALDUN
ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

II. Meşrutiyet Dönemi

TÜRK DÜŞÜNCESİNDE DOĞU VE BATI ALGISI

İctihâd ve Sırat-ı Müstakim Dergileri Örneği

Vahdettin IŞIK

Editör	Savaş Cihangir Tali
Medit	1
ISBN	978-625-7249-11-9
1. Baskı	2021/İstanbul

Genel Yayın Yönetmeni	Savaş Cihangir Tali
Yayın Yönetmeni	Şehadet Sena Taş
Mizanpaj	İHÜ Yayınları
Kapak	İHÜ Yayınları

İbn Haldun Üniversitesi Yayınları	Ordu Cd. No:3, 34480 Başakşehir /İSTANBUL
Tel	0 (212) 692 0212
Baskı&Cilt	Yılmaz Basım Yayıncılık Sertifika No: 49749

İbn Haldun Üniversitesi Yayınları
bir İbn Haldun Üniversitesi
departmanıdır.

Işık, Vahdettin

II. Meşrutiyet dönemi Türk düşüncesinde doğu ve batı algısı : İctihâd ve Sırat-ı Müstakim dergileri örneği / Vahdettin Işık ; editör Savaş Cihangir Tali. -- 1. bs. -- İstanbul : İbn Haldun Üniversitesi Yayınları, 2021.

400 s. ; 21 sm. -- (Medit ; 1.)

ISBN 978-625-7249-11-9

1.Osmanlı İmparatorluğu Tarih, Meşrutiyet Dönemi. 2. II. Meşrutiyet, 1908-1920. 3. Sırat-ı Müstakim (Sebilürreşâd), 1908-1925. 4. İctihâd, 1904-1932.

DR 571.5

956.101

Vahdettin IŞIK

Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı. Yüksek lisansını "II. Meşrutiyet'te ve Günümüzde Kültürel Yabancılaşma" teziyle yaptı. "İkinci Meşrutiyet Dönemi Türk Düşüncesinde Doğu-Batı Tartışmaları: İctihâd ve Sırât-ı Müstakîm Sırât-ı Müstakîm Dergileri Örneği" başlıklı doktora tezini verdi.

Halen İHÜ Medeniyetler İttifakı Enstitüsü Müdürü olarak çalışmaktadır.

Çağdaş Türk Düşüncesi, Çağdaş İslam Düşüncesi'nin Meseleleri, Osmanlı-Türkiye modernleşme tecrübesi, modern dünyada din-toplum ilişkileri, Eğitimin Felsefi ve Kurumsal Dönüşümü gibi konularda çalışmaktadır.

Yirminci yüzyılın İslam mirasının en önemli mecralarından birini oluşturan dergileri dijital bir platformda toplamayı ve kataloglamayı da içeren 1908'den 2008'e İslamcı Dergiler Projesi'ni hazırladı. Halen bu proje çalışmasının danışmanlığını devam ettirmektedir.

Yayınlanmış Kitapları:

Said Halim Paşa, Bir İslah Düşünürünün Hayatı, Düşüncesi ve Eserleri, KeTeBe Yayınları, İstanbul 2020.

Türk Düşüncesinde İstikamet Arayışı, Mahya Yayınları, İstanbul 2020.

Said Halim Paşa Külliyyatı-Tıpkı Basım-Çeviriyazı, Haz: Vahdettin IŞIK, KeTeBe Yay., İstanbul 2019.

Asrın Maskeli Vicdanı ve Akif'in Tarihe Tanıklığı, M. Akif Vakfı ve Pendik Belediyesi Ortak Yayını, İstanbul 2017.

Kültürel Yabancılaşma, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2012.

İslam Kültür ve Medeniyeti, Komisyonla Ortak Yayın, MEB Yayınları, İ.H.L. 12. Sınıflar İçin Ders Kitabı, Ankara 2015.

Direnen Meal: Akif Meali, Recep Şentürk, Yayına Haz: Vahdettin Işık, Mahya Yay., İstanbul 2016.

1960-1980 Arası İslamcı Dergiler, Toparlanma ve Çeşitlenme, Edit: Vahdettin Işık, A. Köroğlu, Y. Enes Sezgin, Nobel Yay., İstanbul 2015.

Son Dönem Osmanlı Suriye'sinde İslahat Hareketleri, David Dean Commins, Yayına Haz: Vahdettin Işık, Mahya Yayınları-İstanbul 2014.

Vefatının 75. Yılında Mehmed Akif, Yayına Hazırlayan: Vahdettin Işık, MEDİT- Zeytinburnu Bld. Ortak Yayını, İstanbul 2011.

Şair ve Düşünür Sezai Karakoç, Edit: S. Acar, Vahdettin Işık, Fatih Bel. Yayınları, İstanbul 2008.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	8
Önsöz	11
Giriş	15
Amaç ve Önem	23
Alan ve Veri Kaynakları	25
Yöntem	34
Birinci Bölüm	
İkinci Meşrutiyet Dönemi Türk Düşüncesi	41
Giriş	43
1. Tanzimat'tan Kalan Miras	48
2. Kendini ve Muhatabını Yeniden Tanımlama İhtiyacı	57
3. Kavram Değişimi ve Doğu ile Batı Kavramlarının Yeni Kullanımı	76
4. Doğu ve Batı Tartışmalarında Üç Tutum	131
4. 1. İslâmî Tecdid Hareketi	140
4. 2. Garbcılık (Batıcılık)	151
4. 3. Te'lifçilik	159
Değerlendirme	164
İkinci Bölüm	
İctihâd Dergisinde Doğu ve Batı Algısı	173
Giriş	175
1. İctihâd Dergisi	176
2. İctihâd Dergisinde Doğu Algısı	183
2. 1. Avrupalı ve Rus Olmayan Tüm Eski Dünya	184
2.2. Müslüman Doğu	186
2.3. Bir Terkip ve Model Olarak Japonya	196
3. İctihâd Dergisinde Batı Algısı	200
3.1. Sömürgeci Bir Güç Olarak Batı	201
3.2. İleri ve Model Alınması Gereken Yegâne Medeniyet Olarak Batı	205
3.3. Avrupa Mirasının Tümünü Olarak Batı	211
Değerlendirme	214

Üçüncü Bölüm

Sırât-ı Müstakim Dergisinde Doğu Ve Batı Algısı	221
Giriş	223
1. <i>Sırât-ı Müstakim</i> Dergisi	224
2. <i>Sırât-ı Müstakim</i> Dergisinde Doğu Algısı	229
2.1. Avrupalı ve Rus Olmayan Tüm Eski Dünya	231
2.2. Başarılı Bir Yenilenme Örneği Olarak Japonya	235
2.3. İslâm Dünyası	239
3. <i>Sırât-ı Müstakim</i> Dergisinde Batı Algısı	248
3.1. Sömürgeci Bir Güç Olarak Batı	255
3.2. Ehl-i Salib	262
3.3. İstifade Edilebilir Bir Medeniyet Olarak Batı	267
3.4. Avrupa Tarihi Mirasının Bütünü Olarak Batı	274
Değerlendirme	279

Dördüncü Bölüm

İctihâd ve Sırât-ı Müstakim Dergileri Arasında Bir Karşılaştırma	285
Giriş	287
1. Doğu-Batı Algısı Çerçevesinde <i>İctihâd</i> ve <i>Sırât-ı Müstakim</i> Dergilerini Karşılaştırma	288

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	317
-------------------------------------	-----

EKLER	335
--------------------	-----

KAYNAKLAR	367
------------------------	-----

DİZİN	381
--------------------	-----

TABLO - RESİM- KARİKATÜR VE HARİTALAR

Tablo 1.1: 1844-1927 Yılları Arasında Yapılan Nüfus Sayımlarını Gösteren Tablodur	68
Tablo 1.2: 17. Yüzyıl Boyunca Osmanlı Devleti ile Avrupalı Devletler Arasında Yapılan İttifaklar	110
Tablo 2.1: <i>İctihâd</i> Dergisinde Yayınlanan Yazıların Konularını Gösteren Tablo	175
Tablo 2.2: <i>İctihâd</i> Dergisi Yazarları ve Yazı Sayıları Tablosu	179
Tablo 3.1: Yazarlara Göre Telif, Tercüme ve Neşir Sayıları	224
Tablo 4.1: Dergilerin Muhtevâsına Dair Kapaklarında Yaptıkları Tanımlar	290
Tablo 4.2: Dergilerin Çıkış Amaçları	292
Tablo 4.3: Dergilerde Yer Alan Konu Başlıkları	294
Tablo 4.4: Avrupa'yı, Avrupa-dışı Dünyayı ve Rusya İçin Kullanılan İfadeler	296
Tablo 4.5: Avrupa'yı, Avrupa-dışı Dünyayı ve Rusya'yı Tanımlarken Kullanılan Kavramlar	301
Tablo 4.6: Dergilerin İslam Medeniyeti Hakkındaki Görüşleri	301
Tablo 4.7: Dergilerin Garb Medeniyeti Hakkındaki Görüşleri	306
Tablo 4.8: Dergilerin Şark'ın Şarklı Diğer Milletlerle İlişkileri Hakkındaki Görüşleri	309
Tablo 4.9: Dergilerin Şark'ın-Garb ile İlişkileri Hakkındaki Görüşleri	311
Resim 2.1: <i>İctihâd</i> Dergisinde Yayınlanan Kadınlarımız Ünvanlı Resimdir	192
Karikatür 1.1: Napolyon ve Eski ve Mağlup Dünyanın Sembolleri Olan "İki Hasta Adam" Olan Papa ve Halife	103
Karikatür 2.1: <i>İctihâd</i> Dergisinde Yayınlanan Eski ve Yeni Kadın Konulu Karikatür Adam' Olarak Tanımlanan Papa ve Halife II. Abdulhamid'in Karikatürleri	191
Harita 1.1: Sutan II. Mahmud'un Saltanatı Döneminde Kaybedilen Toprakları Gösteren Haritadır	52
Harita 1.2: 1789-1923 Yılları Arasında Osmanlı'nın Kaybettiği Toprakları Gösteren Haritadır	65
Harita 1.3: İspanya ve Portekiz Arasında Dünya'nın Doğu ve Batı Şeklinde Tanımlanarak Egemenlik Alanlarına Bölünmesi (1493-4)	101
Harita 1.4: Osmani'de Yer Alan Dünya Haritası	109

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ank.	: Ankara
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
CDTA	: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi
C.	: Cilt
Çev: çev:	: Çeviren, çevirenler
İst.	: İstanbul
İ.Ü.E.F.	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
K.B.Y.	: Kültür Bakanlığı Yayınları
s.	: Sayfa
S:	: Sayı
Tsz.	: Tarihsiz
T.C.T.A.	: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi
T.D.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK.B.	: Türk Tarih Kurumu Basımevi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınları
Y.K.Y.	: Yapı Kredi Bankası Yayınları
İ. B. Y	: İş Bankası Yayınları
y.t.y.	: Yayın tarihi yok
yyy.	: Yayın yeri yok

*Bu çalışmayı,
hayatı birlikte bir yol yürüyüşü olarak üstlenen
muhterem eşim Firkat IŞIK Hanımefendiye
ithaf ediyorum.*